

**O'QUVCHILARDA MUSIQIY ESHITUV KO'NIKMALARINI
SHAKLLANTIRISHDA XORIJIY KLASSIK ASARLARNING O'RNI**

Rajabova Marjona Ravshanjon qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy universiteti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada musiqiy eshituv ko'nikmalari tushunchasi, uni shakllantirishning bosqichlari, hamda xorijiy klassik musiqa namunalarining bu boradagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, maqolada o'quvchilar musiqiy qabulini chuqurlashtirish, ularning emotsional-estetik hislarini boyitish va badiiy dunyoqarashini kengaytirish bo'yicha samarali metodik yondashuvlar ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *Musiqiy eshituv, klassik asar, Bach, Mozart, musiqiy qabul, o'quvchi didi, tinglov ko'nikmasi, ta'sirchanlik.*

Zamonaviy musiqa ta'limi o'quvchining nafaqat nazariy bilimlarini, balki musiqiy eshituv, tahlil va his qilish ko'nikmalarini rivojlantirishni ham ko'zda tutadi. Bu jarayon o'quvchining musiqiy saviyasi, emotsional qabul darajasi, badiiy fikrlash salohiyati bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, klassik musiqa namunalarini tinglash orqali o'quvchining estetik sezgirligi, ritmik hislari va ohanglarni ajratish layoqati kuchayadi. Shu sababli xorijiy klassik asarlardan dars jarayonida foydalanish — musiqiy eshituv ko'nikmasini rivojlantirishda muhim pedagogik vositadir.

Bugungi ta'lim jarayonida musiqa darslarining vazifasi faqatgina ijrochilik yoki nazariy bilimlarni o'rgatish bilan cheklanmaydi. Aksincha, musiqiy ta'lim o'quvchining ichki dunyosini boyitish, estetik didini rivojlantirish, badiiy tafakkurini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Xususan, xorijiy klassik musiqiy asarlarni o'rganish orqali o'quvchilar boshqa xalqlarning madaniyati, san'ati va ma'naviy qadriyatlari bilan tanishadilar. Bu esa ularning madaniyatlararo anglashuvi va global dunyoqarashini kengaytiradi.

Xalqaro musiqa merosining eng yuksak namunalaridan biri bo'lgan klassik asarlar — o'zining boy obrazlar dunyosi, g'oyaviy-falsafiy mazmuni, musiqiy tuzilmasining puxtaligi bilan o'quvchilarda musiqani chuqurroq his qilish va tushunishga zamin yaratadi. Shu boisdan, bunday asarlar asosida o'quvchilarning musiqiy eshituv ko'nikmalarini shakllantirish — dolzarb pedagogik vazifalardan biridir.

Maqolada aynan ana shu yo'nalishda xorijiy klassik musiqa namunalarining o'quvchilar musiqiy tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati, ularni dars jarayonida qo'llash metodikasi va pedagogik imkoniyatlari yoritiladi.

Klassik musiqaning asoschilari – Bach, Mozart, Beethoven, Chopin kabi bastakorlar asarlarida nafaqat mukammal musiqiy tuzilma, balki inson qalbini larzaga keltiruvchi hissiyotlar mavjud. Shu bois bunday asarlar tinglovchining diqqat-e'tiborini, musiqani chuqur anglashi va his qilishini talab qiladi. Bu esa o'quvchilarda musiqiy eshituv ko'nikmalarini shakllantirish uchun eng qulay vosita hisoblanadi.

Maktab musiqa darslarida, ayniqsa 5–9-sinflar oralig'ida, klassik musiqa asarlarini tanlab tinglash va ularni tahlil qilish darsning asosiy vazifalaridan biri bo'lishi lozim. Misol uchun, Bachning "Toccata and Fugue in D minor" asarini tinglaganda o'quvchilarda dinamik kontrastlar, kuchli ritmlar orqali hayrat va hayajon hissi paydo bo'ladi. Mozartning "Eine kleine Nachtmusik" esa yengillik, nafislik, uyg'unlik tuyg'ularini singdiradi.

Tinglov ko'nikmasini shakllantirishda quyidagi bosqichlarga amal qilish tavsiya etiladi:

1. **Kirish (asosiy g'oya bilan tanishtirish)**
2. **Tinglash (asosiy yo'nalishni ajratish)**
3. **Tahlil (asardagi ritm, temp, xarakter haqida savol-javob)**
4. **Emotsional baholash (asarning qaysi qismi qanday ta'sir qildi?)**
5. **Ijodiy fikr (asarga mos tasvir yoki his-tuyg'uni ifoda etish)**

Bu bosqichlar orqali o'quvchi musiqani faqat eshitmaydi, balki uni his qiladi, o'z fikrini shakllantiradi va ijodkorlikka intiladi.

Musiqiy eshituv ko'nikmalarini shakllantirishda xorijiy klassik asarlarni o'quv jarayoniga jalb etish masalasi atrofida pedagogik va metodik doiralarda turli qarashlar mavjud. Ba'zi pedagoglar bunday asarlar o'quvchilar uchun qiyin, ularning ohanglari begona bo'lishi mumkinligini ta'kidlasa, boshqa bir guruh mutaxassislar esa bunday musiqa namunalari o'quvchining didini shakllantirishda bebaho vosita ekanini ta'kidlaydilar. Aslida esa bu yondashuvlar bir-birini inkor etmasdan, balki to'ldiradi. Sababi, xorijiy klassik asarlar o'zining murakkab kompozitsion qurilishi, obrazlar xilma-xilligi va chuqur estetik g'oyasi bilan o'quvchining musiqiy eshituv, emotsional qabul va tafakkur ko'nikmalarini boyitadi.

Shu bilan birga, xorijiy klassik asarlar o'quvchining yoshiga, tayyorgarlik darajasiga mos ravishda tanlanishi zarur. Agar tanlangan musiqa juda murakkab yoki g'oyaviy jihatdan uzoq bo'lsa, bu o'quvchilarda qiziqish emas, aksincha, tushunmovchilik va charchoq uyg'otishi mumkin. Shuning uchun o'qituvchi har bir musiqiy namunani bosqichma-bosqich, izchil va tushunarli shaklda taqdim etishi kerak.

Amaliyot ko'rsatadiki, klassik asarlar tinglangandan so'ng o'quvchilar bilan olib boriladigan savol-javoblar, musiqiy taassurotlar asosida rasm chizish, o'z fikrini ifodalash, qisqa esse yozish kabi usullar ularning musiqani his qilish va idrok etish darajasini yanada kuchaytiradi. Ayniqsa, milliy va xorijiy musiqiy namunalarni solishtirish orqali madaniyatlararo anglashuvga xizmat qiluvchi didaktik vaziyatlar yaratish darslarning samaradorligini oshiradi.

Shu boisdan xorijiy klassik musiqa asarlarini o'rganishda **tarbiyaviy, estetik va kognitiv yondashuvlarning uyg'unligi** asosiy metodik mezon sifatida qaralishi lozim. Bunday yondashuv o'quvchining musiqiy didini rivojlantirish bilan birga, ularning ijodiy fikrlash va mustaqil baholash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Xorijiy klassik asarlarni darsda tinglash o'ziga xos yondashuvni talab qiladi. Chunki ularning ohanglari va kompozitsiyaviy tuzilmasi mahalliy o'quvchilar uchun ba'zan notanish, murakkab bo'lishi mumkin. Shu sababli, pedagoglar asar tanlashda ehtiyotkor

bo'lishlari, har bir musiqiy namunani didaktik maqsadlarga moslashtirishlari zarur. Bunda o'quvchining yosh xususiyatlari, musiqiy tayyorgarlik darajasi va estetik ehtiyojlari inobatga olinishi lozim.

Xorijiy klassik musiqa namunalarini tinglash orqali o'quvchilarda musiqiy eshituv ko'nikmalari shakllanib boradi. Bu esa musiqani anglash, emotsional qabul qilish, musiqiy tafakkurni rivojlantirish, estetik didni boyitishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv orqali musiqiy ta'lim nafaqat kasbiy, balki shaxsiy rivojlanishga xizmat qiluvchi muhim vositaga aylanadi. Shu sababli, har bir musiqa o'qituvchisi o'z faoliyatida klassik musiqani samarali didaktik resurs sifatida keng qo'llashi kerak.

Xorijiy klassik musiqa namunalarini o'quv jarayoniga kiritish o'quvchilarda musiqiy eshituv ko'nikmalarini shakllantirish, ularning badiiy-estetik dunyoqarashini kengaytirish hamda musiqiy tafakkurini rivojlantirishda samarali vositadir. Bunday asarlar orqali o'quvchilar nafaqat musiqa ohanglarini eshitadi, balki uning ichki mazmunini anglashga, his qilishga o'rganadilar. Ayniqsa, emotsional boylik, ritmik xilma-xillik va g'oyaviy chuqurlik bilan ajralib turuvchi klassik musiqa bolalarning estetik didini shakllantirishda alohida o'rin egallaydi.

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, xorijiy klassik asarlarni tinglash va ularni tahlil qilish dars jarayonini jonlantiribgina qolmay, balki o'quvchilarning madaniy saviyasini oshiradi, ularni musiqiy jihatdan o'ylashga undaydi, ijodiy faollikka chorlaydi. Shu boisdan, musiqa o'qituvchilari uchun bu asarlarni metodik jihatdan to'g'ri tanlash, ularni bosqichma-bosqich tahlil qilish va darslarga moslashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kelgusida xorijiy klassik musiqa namunalarini milliy asarlar bilan integratsiyalashgan holda o'qitish, ularni amaliy mashg'ulotlar, loyiha asosida tahlil qilish, shuningdek, o'quvchilarning musiqiy ifoda ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan innovatsion metodlar ishlab chiqish zarurati mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova M. Sh. Musiqa tarbiyasi asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 156 b.
2. Haydarova N. Xalqaro musiqa madaniyati asoslari. – Samarqand: Zarafshon, 2018. – 112 b.
3. Campbell, P. S. Music in Childhood. – Boston: Schirmer, 2018. – 432 p.
4. Swanwick K. Teaching Music Musically. – London: Routledge, 2012. – 168 p.
5. Bobojonova G. O'zbekiston va jahon musiqasi: taqqosloviiy tahlil. – Buxoro: Ilm ziyo, 2021. – 152 b.
6. Nazarova D. R. Musiqa madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 128 b.